Hvordan opplever flyktningfamilier møtet med Norge? – og hva med oss?

BUP-dagene 18.4.18

Aina Basilier Vaage
Overlege, Ph.D.
Transkulturelt senter
Stavanger Universitetssykehus
ainaai@sus.no

- ***Mor***: *Dette har jeg gruet meg veldig for, hvorfor er jeg her? Barnet mitt er jo ikke gal eller syk i hodet, hva tenker de på – de som ville at jeg skulle dra hit? Hva har jeg egentlig skrevet under på? Barnet mitt gjør jo bare som de fleste barn i hjemlandet mitt gjør, hvorfor så mye bekymring?*

- ***Det henviste barnet (11):*** *Hva gjør jeg her? Så mange leker! Hvorfor er mamma så stresset? Dette er jo verre enn før asylintervjuet! Kan vi bli kastet ut nå? Har legen hvit frakk? Jeg hatet den andre legen som kom til onkelen min i leiren og «bare skulle snakke». Er legene slik her?*

Fritt etter blogginnlegg ved Hedwig Bogstad-Kvam, kontorleder TKS, 2016

- ***Mor:*** *Det er jo ikke rart at barnet er urolig, så mye fælt som hun har opplevd. Eller kanskje noen kan hjelpe meg? Det er jo vanskelig å være meg når barnet mitt er så redd og ikke får sove… Vi sover ikke noen av oss og nå er jeg så sliten… Jeg som trodde det var trygt og godt i Norge… Hvorfor kom jeg egentlig hit? De skjønner sikkert ikke hva jeg sier – eller hva jeg mener – hvordan skal jeg forklare meg?*
- Kanskje de har kontakt med politiet eller UDI, og kanskje jeg blir kastet ut når de vet at jeg er her? Hva skjer om jeg går min vei før de kommer og henter meg? Sier de fra til barnevernet da? Hva er barnevernet egentlig? Hvorfor skal jeg signere her også? Hva er samtykke? Jeg skjønner ikke systemet i Norge – det er helt annerledes enn hjemme og det gjør meg redd. Skulle ønske familien min var sammen med meg nå – dette er ensomt og jeg ser ikke veien frem.

- ***Barnet***: *Skjønner de at det er mamma som har problemer, ikke jeg? Hun har ikke vært seg selv siden før krigen kom, og det er enda verre her enn i hjemlandet, for vi vet jo ingen ting om hva som skal skje. Hjemme visste vi i alle fall at det var utrygt og at vi kunne bli truffet av bomber, her er vi redde for politiet og de som kan kaste oss ut, for hvor drar vi da? Hjem kan vi jo ikke dra…«Kari» (som har henvist) har fortalt at de kommer til å spørre meg om mange ting, men jeg har ikke lyst til å fortelle om det som har skjedd, for da blir jeg så redd.*

- Kanskje det er best å late som om jeg ikke skjønner noen ting – eller blir det enda verre da? Håper ingen ber meg tolke for mor igjen, jeg blir så flau for å si feil at jeg heller lager nye setninger! Og dårlige nyheter skal hun ikke få av meg uansett, far skulle vært her… Hvor er far?

Helsetjenesten

Flyktningskap og migrasjon

26

DEBATT

Stavanger Aftenblad

19.4.2012

Politikk

Asylsøkere – nei takk!

«Er løsningen på urettferdighet å opptre enda mer urettferdig», spør Kitty Farifteh?

FOTO: COLOURBOX

Jeg skulle ønske vi ikke hadde asylsøkere i Norge – ingen flyktninger heller, ingen mindreårige asylsøkere som reiser alene, og ingen som sitter på vent i mottak.

At vi bare hadde et Norge for nordmenn og andre spesielt interesserte, som faktisk har lyst til å være her oppe i kulda i nisselandet. Det hadde vært fantastisk. For hvis det var sånn at det ikke fantes asylsøkere og flyktninger, da måtte det jo være fordi det heller ikke fantes krig, sult, forfølgelse og tortur. At ethvert sted var like godt og trygt å være som her, og derfor kom bare de spesielt interesserte hit.

Noen vokter Perleporten

Men sånn er det dessverre ikke. Det finnes asylsøkere og flyktninger fordi det finnes krig, tortur, forfølgelse og sult. Og så finnes

For hvis det ikke fantes asylsøkere og flyktninger måtte det være fordi det heller ikke fantes

- **krig**
- **sult**
- **forfølgelse og**
- **tortur.**

Kitty Farifteh

Flyktninger

- **Flyktninger** er fornuftige mennesker som tar en klok og vanskelig avgjørelse under truende omstendigheter.
- Det skal mye til før mennesker bryter opp fra det kjente og utsetter seg for livsfare ved å dra til det vilt fremmede.

*Publisert den **13. feb 2016,** kl. 10:58 av Einar Hagvaag*

Traumatiske opplevelser

- **FØR FLUKT**
  - Historie med krig, vold, overgrep, ulike menneskerettighetsbrudd, isolasjon, angst
- **OPPBRUDD**
  - Ofte uten forberedelse og avskjed (spesielt barn)
- **UNDER FLUKT**
  - Farlig og ofte langvarig, med nye traumatiske opplevelser
  - Atskillelse fra familiemedlemmer
  - Fengsling, sult, tørst, trafficking, slavekår
  - Svær angst og usikkerhet
- **EKSIL**
  - Høy grad av utenforskap
  - Diskriminering og rasisme
  - Somatiske sykdommer
  - Fattigdom og arbeidsledighet

Flyktning = tap = sorg

- Huset sitt, lekene
- Mennesker man er glad i
- Tillit, identitet, mening, framtidshåp
- Opplevelse av svik, tapt foreldrebeskyttelse
- Tapt barndom
- Lukten, smaken, synet
  av hjemlandet og kulturen

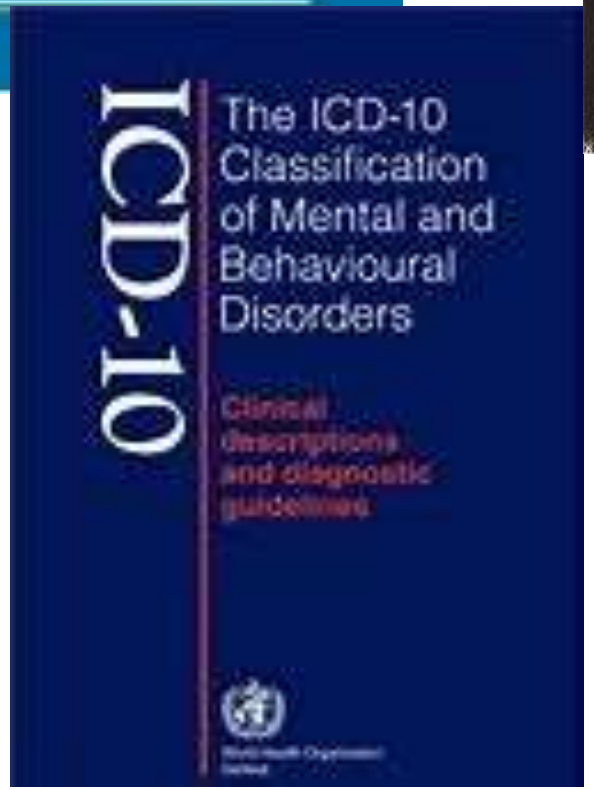

Sykdomsforståelse

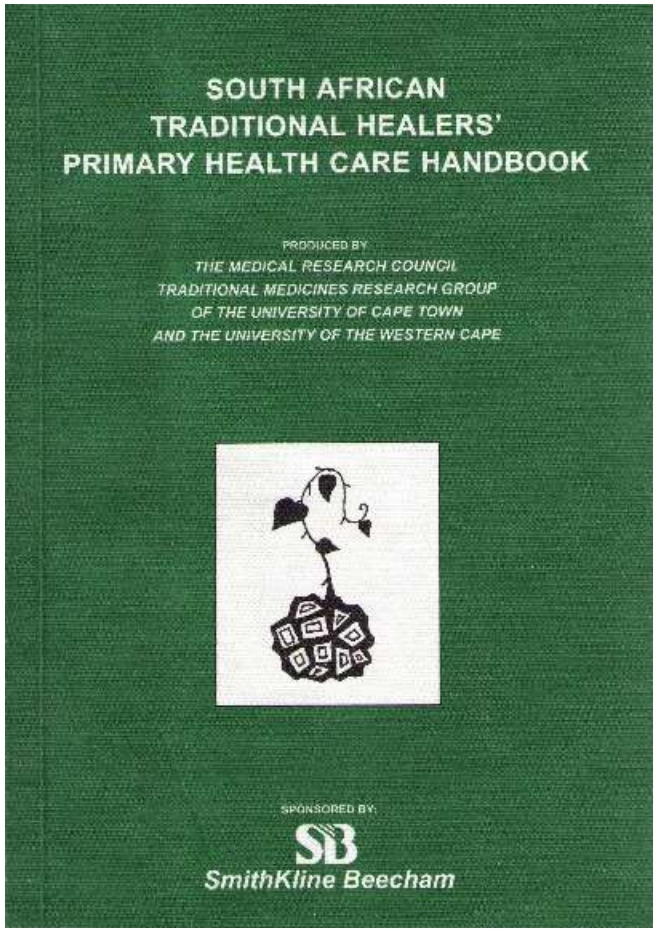

Eksempel

- Det biomedisinske skillet mellom kropp og sjel finnes ikke i alle kulturer. *Swartz 1998*

- Kulturelle forklaringer på sykdom
  - I Norge: psykiske lidelser: angst, depresjon, psykose, DSM-5, ICD-10

  - I ”ikke-vestlig” setting: somatiske plager, ”nerver”, åndebesettelse, uforklarlig uhell, lokale sykdomskategorier

Eksempel fra Indonesia

Marthoensis et al, 2015

- Village sickness
  - Landsbygda: besettelse av ånder, svart magi, heksekraft, «put a spell on by others»
  - Kystområder: havets overnaturlige krefter
  - Tradisjonell behandler eller religiøs behandler
  - Lang vei til «vestlig» psykiatrisk hjelp, DUP høy
- Hospital sickness
  - Lang varighet uten hjelp av tradisjonell behandling

Tradisjonelle behandlere i Uganda

Abbo et al 2012

Kasus vignetter	Schizofreni	Mani	Psykotisk depresjon
Navn	Eddalu el. ilalu	Kazoole	Illness of thought
Årsaksforklaring	**Klan/familie tema** Inkl. hekseri, forfedres ånder Rus misbruk	**Fysisk sykdom, f.eks. HIV, malaria** Rus misbruk	**Klan/familie tema, sosiale vansker** Rus misbruk
Behandling	Nødvendige ritualer, urter	Urter, faith healers, henvisning til sykehus	Nødvendige ritualer
Felles for trad.behandlere:	Nøling med å sette navn, for helbredelse var viktigere		

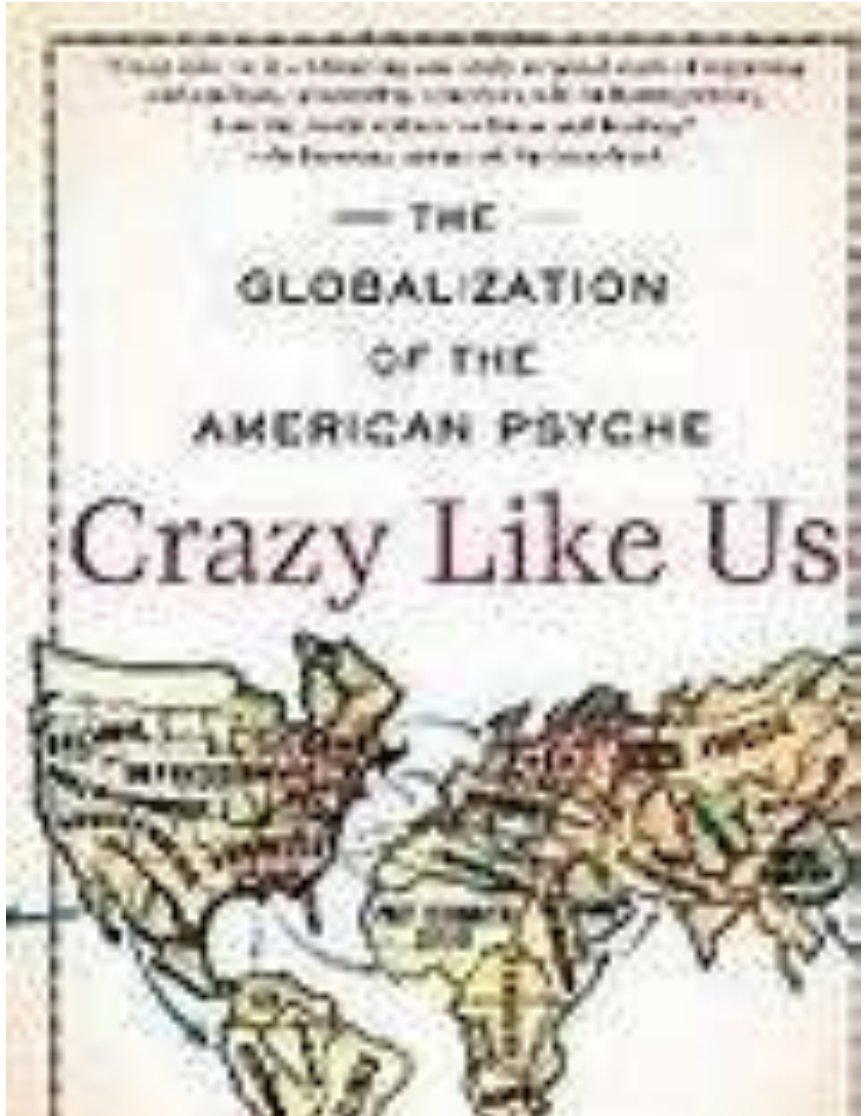
THE
GLOBALIZATION
OF THE
AMERICAN PSYCHE
Crazy Like Us

Barnet og foreldrene

http://www.dagbladet.no/video/e3naY2pJ7I8

Hvem kan fortelle oss om barnets utvikling?

- Vokst opp uten foreldre
- Krig har tatt foreldres fokus
- Enslige mindreårige
- Andre forventninger til utvikling

- «Hva spør de om egentlig?»

Känslomässig tilgänglighet hos traumatiserade flyktingfamiljer

Anknytningsbaserat behandlingsprogram för späd- och småbarn till flyktingföräldrar med PTSD

Monica Brendler Lindqvist
Atia Daud
Johanna Hermansson Tham

Research Report No 30
Stockholm 2014

Funn

- Vi merker at foreldre i Sverige prater med barnet sitt og at barnet adlyder uten vold eller skrik.
- Vi vil lære mer om hvordan det går an
- I vårt hjemland leker vi sjelden med barnet, det gjør dere her
- Vi må forandre vår måte å oppdra barn på, vi må lære oss å snakke med barnet istedenfor å skrike eller bli sinte

Funn (2)

- **Jeg ble bevisst på at barn har følelser og at foreldre må lære seg å håndtere det.**

- Jeg ønsker at behandlingsprogrammet skal inneholde bilder som viser når barnet er glad, trist, deprimer, og at vi kan øve oss på å se forskjellen…

- Vi som foreldre må lære oss å håndtere egne følelser for å kunne svare på barns behov uten skrik eller voldsomhet

Fremmedfrykt

Barrierer på vei til spesialisthelsetjenesten

- Familien/nettverket og «de utenfor»
- Forklare legen – prioritetskriterier

- Har ikke metoder
- Usikker om asylstatus og rett på helsehjelp

- Strukturelle barrierer – krav om inntjening og hodetelling

Problemer i det konkrete møtet

- Hvem eier motivasjonen til hjelp?
  - – troen på at det alltid hjelper å snakke om det vanskelige.
- Inntaksbrev – på norsk – hvem forklarer?
- Skriftlig samtykke til behandling - trigger?
- Krav til effektivitet
- Språkvansker – og problemer med forståelse av hva vi gjør

Utfordringer i møte med flyktninger

- Det tar tid
  - Bygge tillit
  - Bruk av tolk
  - Traumehistorien er utilgjengelig

- **Vi utfordres på våre egne holdninger og metoder!**

Kommunikasjon

- Kulturelle regler for kommunikasjon
  - Ja betyr at har hørt, ikke at har forstått
- Verbal og non-verbal kommunikasjon
- Øyenkontakt – eller mangel på respekt?
- Snakke **til** – eller snakke **med**?
- Ikke motsi de voksne – eller autoriteter..
- «Mentalisering»
  - Handlinger viktigere enn å snakke om følelser

Familieforhold

- Å ha barn uten storfamiliens hjelp, men med «fjern-krav»
- Hierarki, familieroller, klanen, kjønnsroller
- Barneoppdragelse
  - Disiplin og vold, slå, klype etc
  - «Jult han og jult han»
  - Leggetider
  - Snakker til, ikke med barn
- Ære og tap av ansikt

Alt er ikke traumer og/eller kultur

Howard Bath 2017

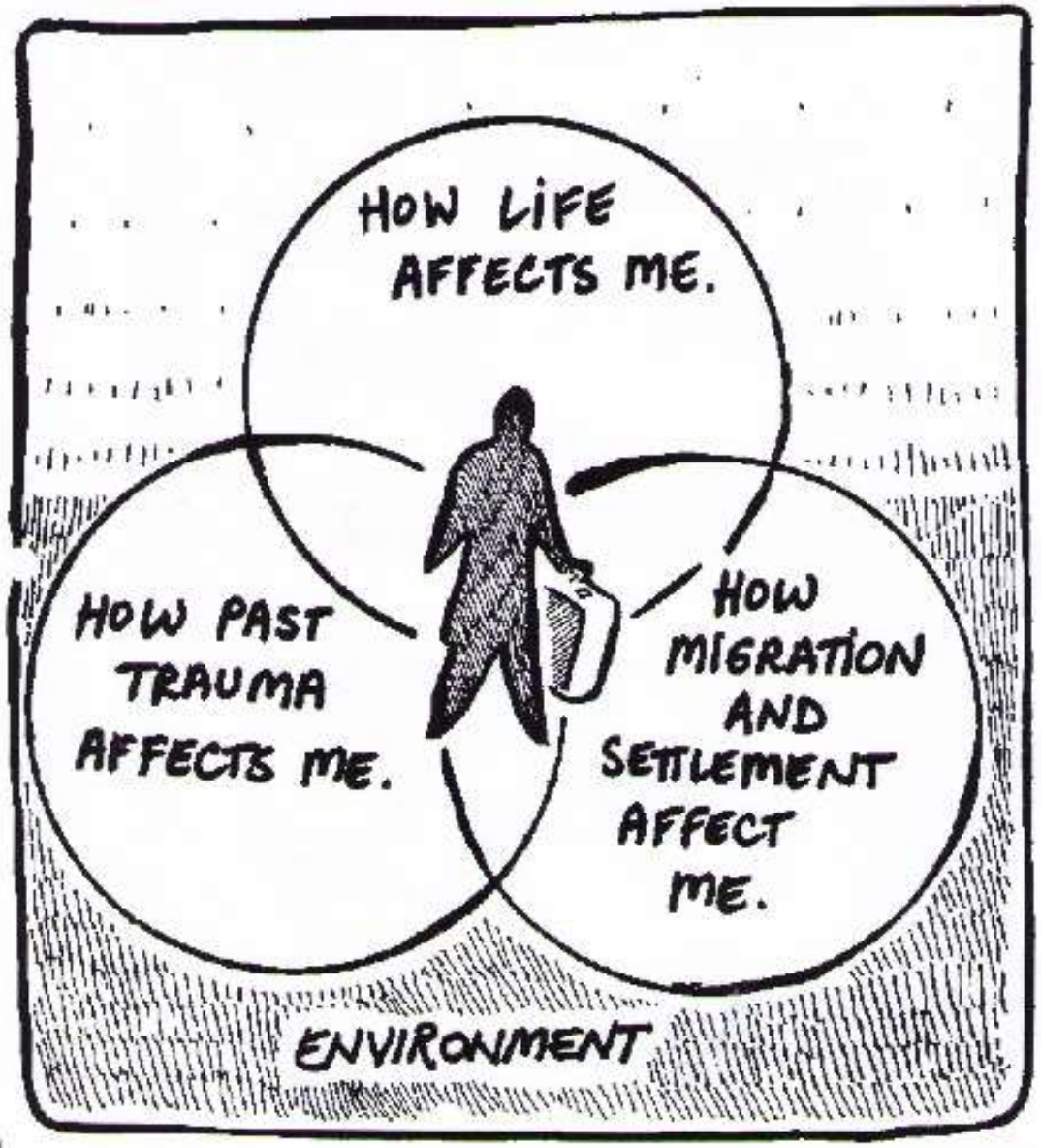

Viktig å huske

- Barn og ungdom kan ha medfødte eller tidlig ervervete skader/utviklingsforstyrrelser som krever utredning og behandling
- Ikke vent for lenge
- Utfordring for både lærere og PPT. Når har de vært lenge nok i Norge til å
  - Kunne uttale seg om kognitive vansker?
  - kunne uttale seg om f.eks. språkvansker?
  - Non-verbale tester er også kultur-farget
  - WISC og WAIS - fortolkningsutfordringer

Utredning – manualer – sjelden kulturelt validert

9 år gammel jente fra Kongo

- **Henvist** barnepsykiatrisk poliklinikk, BUP, av flyktningtjenesten/lege
- Nylig **fortalt om** overgrep i flyktningleir
- Mottatt BUP med inntaksbrev
  - **Lenke til nett-side**
  - Fyll ut Dawba før første møte
- Flyktningtjenesten ringte og spurte om råd
- Hvilket råd gir vi?

Forholdet til traumehistorien

- Asylsøkere (og flyktninger) lever fortsatt i traumatisk situasjon, ingen emosjonell trygghet
- Dårlig eller manglende relasjonserfaring
- Fokusering på traumehistorien skremmer vekk mange flyktninger og asylsøkere (kasus)
- EMDR og TF-CBT på godt og vondt
- «Mistrusting refugees» *Daniel, Knudsen 1996*

  i møte med

  «Mistrusting mental health workers»?
- Det presenterte problem og det egentlige problem

Kulturelle utfordringer med noen terapiformer

- Den vestlige tro på at det å snakke hjelper for alt
- Individualterapi – invitere til å bryte kulturelle normer
  - Kasuistikk
- Gruppeterapi – røpe familiehemmeligheter, illojalitet
- EMDR/TFCBT – eksponering uetisk når utrygg og ikke klar for det
- Lekeobservasjon/leketerapi
  - Utgangspunkt i trygge foreldre
  - Ha foreldre med på lekerommet; barn, mor, tolk og terapeut
- Som alle terapiformer: Er det etablert en trygg relasjon kan «hva som helst hjelpe».

Forskning om relasjonens betydning

- In cases where patients have experienced humiliation and evil, and now live in exile, the **establishment of a relation of trust** in fellow human beings is the first aim of the treatment.
- **Strong personal commitment** is seldom mentioned by therapists for **fear of its being considered unprofessional** or unethical

Gretty Mirdal et al, 2011

Forskning om relasjonens betydning (2)

The results of this study suggest that

- **deep compassion** on the part of the professionals is widespread in the treatment of traumatized patients, and
- that it is **considered as a healing factor** by most patients, interpreters, and therapists.

Gretty Mirdal et al, 2011

«As usual»	Transcultural approach
DISEASE	**ILLNESS**

• Questionnaires, instruments	• Explanatory model-approach
	  • What do you think about your problem?
	  • Whom would you asked for help at home?
	  • What kind of advice would you get?
	  • What would you have done?

• What is your problem? Symptoms?	• What is your story?
• Assessment, diagnosis and treatment	• How can we cooperate, to find a solution?
• **Goal:** Production	• **Goal:** Trust, building a relationship

Hvorfor får hjelperen reaksjoner?

”The capacity for compassion and empathy seems to be at the core of our ability to do the work, and at the core of our ability to be wounded at work”
Figley (1995)

Menneskerettigheter som arbeidsredskap

- I det mediestøy som ofte omgir asylsaker kan det være fare for at man mister fokus.

- Da kan en påminning om menneskerettigheter hjelpe oss på rett spor.

Henry Ascher 2014

Etiske utfordringer

Legeforeningens etiske retningslinjer

- **§ 1**

  Legen skal bygge sin gjerning på respekt for **grunnleggende menneskerettigheter**,

  og på sannhet og rettferdighet i forholdet til pasient og samfunn.

Etiske utfordringer

- **§ 11**
  En lege bør etter sine forutsetninger medvirke til at **allmenheten og myndigheter får saklig informasjon om medisinske spørsmål.**

Debattleder: Torgeir Vølstad · Tlf: 05150 · Epost: debatt@aftenbladet.no, kronikk@aftenbladet.no

Stav. Aftenblad 15.2.13

Asylpolitikken Asylbarna

Abdul og hans foreldre lever under forhold som omfattes av FNs torturkonvensjon! Det ville vi aldri ha tillat for «våre egne barn».

Hvor er du, Abdul – og du ...

I MAI FOR SNART ETT ÅR SIDEN forsvant en åtte år gammel gutt fra Dale asylmottak sammen med sin far. Tilbake sitter mor og to små søstre. Familien har vært i Norge i over fire år, og barna tilhører de lengeværende asylbarna. Foreldrene er såkalte returnektere. Alle de tre barna er registrert som pasienter ved Barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling (BUPA) ved Stavanger Universitetssjukehus (SUS).

Foreldrene har gitt meg tillatelse til å fortelle historien, men for sikkerhets skyld vil jeg forsøke å ano-nymisere den.

Hva handler historien ... er to versjoner.

Aina Basilier Vaage

Overleg... Bar...

VERSJON 1 ...
ved ...

... av-
slag ... geerklæ-
ringe ... ges ikke vekt,
for «n... barn i Tsjetsjenia er
trauma... e», og barna har rett til
helsehjelp i Russland.

Far opptrer forvirret, usammenhengende og kom med en ny ver-

Ytringsrett eller ytringsplikt?

Hvordan håndtere dette?

I kollegafellesskapet

- Gjem på de gode historiene, «nest etter Allah..»
- Ikke jobb alene – nødvendigheten av teamarbeid
- Den åpne dør – bruk hverandre
- Cecile Rousseau: Nær nok til å forstå, fjern nok til å reflektere
- Gråt med de gråtende – og med hverandre når det er nødvendig
- MÅ ha varierte arbeidsoppgaver – UNE overbelastet – gir teknisk håndtering
- Del erfaringene med
  - Kolleger
  - Media
  - ??

Nordisk konferanse
for behandlere
som arbeider med
traumatiserte flyktninger

FRA AVMAKT TIL STYRKE

STAVANGER

6. og 7. juni 2019